



DOMÈNEC UMBERT

SALVADOR DALÍ, DEFENSOR DE LA INDEPENDÈNCIA DE LA IMAGINACIÓ

## Una història dual

Salvador Dalí, defensat per uns i rebutjat per altres, s'ha convertit, amb la seua mort, en un mite. D'aitra banda, la seva obra, forma part ja del patrimoni pictòric universal, una obra que tot just ara comença a patir els capricis de l'especulació comercial.

Montserrat Casals

**E**l drama de la meua influència és que se m'escapa de les mans i que no puc ni canalitzar-la ni aprofitarme'n», escriu Salvador Dalí al seu primer llibre biogràfic *Vida secreta de Salvador Dalí*. L'afirmació, la fa quan parla dels seus primers anys a París, quan ja vivia amb Gala i intentava col·locar la seva obra d'art en el mercat de la cultura avantguardista d'aquells primers anys de la dècada dels trenta. Dalí, segons explica i segons confirmen moltes altres veus, aleshores no se'n va sortir.

Tot allò que ell *genialment* proposava fer (des d'unes unghes postisses amb una cara dibuixada, fins a qualsevol objecte quotidià convertit en joia destinada a la pitrera de les dones cultes i riques, passant per qualsevol altra *aparent* bestiesa) força gent ho trobava sublim com a idea, però impracticable de totes totes.

Dalí, segons explica, va fer molt de

*número*, molt d'espectacle i molt de Dalí. Dalí, durant aquells dies, però, també va passar per la inevitable misèria, com qualsevol altre artista, peninsular o no, que intentava obrir-se camí a la capital francesa. Amb tot, les seves *idees* impracticables van ser-li usurpades indègudament, és a dir que, a la llarga, sí que van aconseguir de ser fetes però no de la manera que ell havia imaginat i proposat, i al marge del *comentari* o del *joc* que ell havia pretès, se li escapaven de les mans i no en podia treure ni el més mínim profit cultural.

És, en gran part, el mateix fenomen que Dalí ha experimentat al llarg de tota la seva vida. Un fenomen que ens explica la seva forta o feble incidència d'artista o de *showman* que ha estat fins al final, per a uns és un geni, per a altres un home ridícul i prescindible, depèn dels paràmetres vitals amb què se'l mira i escolta. Aquesta dualitat interpretativa es dona arreu del món però a Catalunya és encara més severa.



DOMÈNEC UMBERT

Dalí, de cos present.

La raó és simplement política, a la imatge del ximple, molta gent hi superposa la del renegat i franquista.

Seguint les línies del retrat que Josep Pla elabora de Salvador Dalí, es poden assenyalar quatre punts que el caracteritzen profundament i ens l'expliquen com a artista i com a personat-

ge. En primer lloc, la influència que ha exercit en la sensibilitat de l'home la llum de l'Empordà. El mateix Dalí ha reconegut la importància del fenomen climatològic: «L'èxit de tot el dec a la llum de l'Empordà», ha escrit. La tramontana, aquest vent «sec, impetuós, tònic, eixelebrat, que sembla creat per la naturalesa per produir cels absolutament buits, totalment desmoblats», en paraules de Pla, converteix el cel en una cúpula «d'una puresa lineal, dins de la qual hi ha un aire, una llum, d'una claredat estàtica, nítida, lluent, esmolada, rutilant», dins la qual «les llunyanies es distingeixen amb una presència prodigiosa, els horitzonts semblen acostar-se, les coses s'hi dibuixen amb una perfecció obsessionant». Doncs bé, aquest és el fenomen natural que Salvador Dalí ha sabut descobrir i transportar a través de les eines del dibuix i de la pintura a la seva obra.

Els perfils d'un mar, les línies d'ombra de la plana, travessades a vegades per altres singularitats geogràfiques que també els caracteritzen, són sempre presents en l'obra daliniana i hi són amb una contundència i amb una «força de l'acostament» que mai cap altre pintor ha sabut transmetre.

El segon punt caracteritzador és la



Sepeli de Salvador Dalí a Figueres.

presència en la seva primera etapa formativa d'un gran mestre dibuixant i gravador: Joan Núñez. Fins a tal punt Dalí li ha agraït sempre les seves ensenyances que, l'any 1974, quan va decidir d'obrir el seu museu-teatre a Figueres, també va voler obrir una escena-sala on el protagonisme del seu professor fos notori i reconegut públicament dins l'argument total de la seva tragicomèdia escrita, al llarg del temps, però molt a poc a poc i ben delimitada en els seus passos.

Una altra puntada en els relleus dalinians és la presència de Gala, aquella russa d'aparença feble i tuberculosa que va nàixer, com a personatge, una vegada va haver decidit d'instal·lar-se en una Europa occidentalitzada i de fer-ho al costat d'uns quants homes que havien centrat els seus esforços a fer del vell continent la forma i l'expressió més alta del món, en paraules del poeta.

Gala, des de l'estiu del 1929, acompanya Dalí en totes les seves desfílades surrealistes, l'ajuda i el provoca o calma, segons el que el moment i el lloc necessitin i, malgrat certes aparences que poden voler demostrar el contrari, no l'abandona. Gala, un personatge ben poc descobert encara, pot arri-

## Perdre's el respecte

**E**xplica Manolo Vázquez Montalbán que quan va conèixer Salvador Dalí, gairebé vint anys endarrere, el geni s'havia perdut el respecte a si mateix. Com a qualsevol mortal, la rutina diària —i la seva vida diària, feta de luxe i de disbauxa, era també rutina— ja se l'havia gairebé empassat del tot. Les seves virtuts, com assenyala també Vázquez Montalbán, havien quedat exclusivament inmergides en el terreny de les virtuts privades; el que quedava a la vista de tots era només la capacitat del vici públic. No era Déu, però, i a tota instància una vegada s'admet la mortalitat humana, tant se val admetre'n també la capacitat de *putrefacció*. Aquesta carta Dalí, també l'ha jugada i el seu atot ha estat el diner fàcil.

Gran treballador, Dalí ha permès —i fins li ha agradat— que d'altres gestionessin el fruit econòmic del seu desengany. Des dels anys cinquanta, finals dels anys cinquanta, Dalí ha estat sempre acompanyat d'un personatge estrambòtic, o no tant, que ha sabut alimentar la seva aparença estrofolària, John Peter Moore, Enrique Sabater, han estat respectivament els que l'han acompanyat fins al seu retorn definitiu a Espanya, quan ja Gala és una velleta irreparable, clínicament parlant, i ell es troba malalt i sense esma de seguir un joc a doble banda.

Els dos personatges en qüestió han estat al costat de Dalí quan aquest encara produïa i venia. El negoci, subsidiari, però negoci al cap i a la fi, era fàcil. La premsa diària i tots els mitjans de comunicació àudio-visual han parlat a bastament dels escàndols d'aquell suposat capità i del periodista empordanès, enriquint-se i autoformant-se col·leccions d'obres i de contractes més o menys dalinians. El temps dirà de quina manera hi han arribat.

Hi ha un moment en el temps recent de Salvador Dalí que suposa una incògnita encara per als estudiosos de la seva vida i obra. És el que, amb Gala, passen a Nova York just després d'inaugurada la primera gran exposició antològica que el centre Georges Pompidou de París va organitzar el desembre de l'any 1979. En tot cas, van ser uns pocs mesos i Dalí en va tornar molt malalt i, per primera vegada, es feien públiques i notòries les seves desavinences amb Gala.

Es parla de por i d'autoreclusió. I també de moltes altres coses. Se n'oblida una, de molt important i positiva: Gala i Dalí ho donen tot a Catalunya i a l'estat espanyol. Mai cap altre gran artista d'aquest segle havia estat tant generós. La reconversió de la Fundació d'implicació municipal en institució privada, tan criticada al seu moment, ha estat, però, la façana a través de la qual Dalí va decidir de projectar la vesant més desconeguda de la seva vida.

Es avui, una vegada mort i enterrat, l'eina exclusiva en mans dels qui encara creuen que Dalí no és només un espectacle i sí, encara, un enigma d'art i de cultura a resoldre: l'eina dels qui aspiren a convertir Dalí en un tot no destriable, inseparable. A ells, amb uns representants visibles —el seu secretari Robert Descharnes, l'advocat Miguel Doménech i, sobretot, el seu amic Antoni Pitxot— que no han volgut ni han pogut enriquir-se com ho feren d'altres al seu moment, els ha calgut acollir un Dalí malalt, acabat. Amb totes les dificultats i els errors comprensibles, fruits en gran part de l'herència humana que Dalí havia posat en els seus mans, han fet que Dalí no hagi seguit en el seu paper de joguet social que fins ell mateix havia i hauria, és molt probable, novament acceptat. □

bar a ser amb el temps i els avenços de la història, un dels puntals de la història del passat vista amb els ulls del futur.

El juliol de 1938, Salvador Dalí es troba a Londres. Acompanyat del seu mecenes Edward James i de l'escriptor Stefan Zweig, visita l'eminent doctor Sigmund Freud. Tant per al mestre com per al suposat deixeble, la trobada va ser important. Per a Dalí era la manifestació clara, posteriorment reiterada, que tots els aparents exabruptes que defineixen la seva trajectòria són, ben al contrari, fruit de la reflexió latent que viu en el seu interior i que li donen la força de la premonició.

Per a Freud, Dalí és el motiu que li permet replantejar-se amb una mirada més optimista què deu ser, efectivament, aquesta cosa que en diuen surrealisme, els defensors del qual li han semblat fins aleshores «uns bojos integrals». El jove Dalí, «amb els seus cànids ulls de fanàtic i amb la seva innegable professionalitat tècnica», l'inciten a reconsiderar la seva opinió.

Una llum, un mestre, una dona i un psiquiatre expliquen l'obra de Salvador Dalí: el pintor i l'escriptor d'entre els

més reconeguts d'aquests segles i, al mateix temps, menys conegut i influent.

És, tal com es deia al començament d'aquestes línies, el drama de la seva influència: que no ha estat capaç ni de canalitzar-la ni d'aprofitar-se'n.

Al llarg dels anys, en diversos moments de la seva espectacular carrera, Dalí ha viscut la mateixa escena argumental que va protagonitzar a París just en iniciar la seva vida pública. A finals dels anys vint ja havia fet l'apologia de «la ironia que condueix a la metafísica» i havia reclamat «la paciència com a forma de passió», totes dues —la ironia i la paciència— armes que l'haurien de conduir a la construcció «d'una estètica de l'objectivitat».

Als Estats Units, pàtria del deixar-ho fer tot somiada pels artistes i intel·lectuals del primer quart d'aquest segle, ha de tornar a emprendre la mateixa batalla. Amb la mateixa intenció, però amb paraules distintes, Dalí reclama «el dret a la independència de la imaginació i els drets de l'home a la seva pròpia bogeria». Està plenament decidit a acceptar que li diguin boig, perquè, finalment, ell ho sap de sobres, «la diferència substancial entre un boig

i Salvador Dalí és que aquest segon no ho és».

Però no tothom està disposat a atorgar-li aquest dret a la diferència.

Als Estats Units, que és on Dalí esdevé i forja la seva aparença, Dalí diu grans veritats que no són mai escoltades. Però li paguen a preu d'or el seu *canibalisme*. L'art és comestible i Dalí s'ha de menjar les seves pròpies paraules. Al cap de vuit anys torna a Europa extremament famós, però reconeixent que li cal «començar a pintar les seves obres mestres». Però ja no és tan jove i les pautes del comportament ja fa temps que han estat inscrites.

Amb la saviesa del qui ha rebut un colp fort, Dalí procura de viure amb el cap ben alt aguantant-se amb aquelles croses que ja fa un bon terme de temps que ha deixat de pintar. Per fer-ho, ha d'acceptar les regles que exploren l'escàndol i el mal gust. Per no caure totalment en el parany parla, i es parla a si mateix de la *cretinització*. És una lluita constant entre els seus dos mateixos personatges, un de públic i un de privat, un que interessa la majoria, i el segon, que interessa sobretot a ell mateix, i a pocs d'altres. □

# FONOTECA DE MATERIALS

La primera col·lecció discogràfica amb gravacions de documents sonors originals, recollits directament de la tradició oral de cantadors i sonadors populars valencians.



- Vol. I al VI.—Estoig amb materials variats.
- Vol. VII.—Morella. Tocs tradicionals de dolçaina.
- Vol. VIII.—Algemesí. Danses de la processó.
- Vol. IX.—Titaguas. Música tradicional.
- Vol. X.—Cant dels Pelegrins de les Useres.
- Vol. XI al XIII.—Alt Palància. Música tradicional.
- Vol. XIV al XIX.—Estoig amb materials variats.
- Vol. XX.—Campanes de la Vuitava del Corpus. El Patriarca.

Ja a la venda: DIFUSIÓ MEDITERRÀNIA.  
C/ Sagunt, 173-13 • VALÈNCIA - 366 15 29

 GENERALITAT VALENCIANA  
CONSELLERIA DE CULTURA, EDUCACIÓ I CIÈNCIA